

Samuel

**'I HE FAKAMAAU'ANGA POLISI
HOPO FAMILI
LOPAUKAMEA**

crs. 545-547/18

'I HE VAHA'A 'O

POLISI

(Talatalaaki)

MO

PAULA VEHI HALAPUA

(Faka'iloa)

KOE TU'UTU'U NI

A. KO E NGAahi FAKA'ILO

1. 'Oku faka'iloa 'a Paula Vehi Halapua 'I he 2018 ki he ngaahi hia koe :
 - a. Alakovi ma'ama'a maumau ai 'a e kupu 124 (1) mo e (2) mo e (4) 'o e Lao ki he Ngaahi Hia (x2);
 - b. Fakapopula'I ta'e hoa moe lao 'o maumau ai 'a e kupu 114 'o e Lao ki he Ngaahi Hia;

B. KO E LAO

2. 'Oku tali tonuhia 'a e faka'iloa 'o ne pehee na'e 'ikai ke alakovi ia 'I he mamahi pea na'e 'ikai ha taimi tene hanga ai 'o fakapopula'i ia 'o ta'ehoa mo'e lao;
3. 'I he hopo hia kotoa pe kuo pau ke fakamo'oni'I 'e he Talatalaaki 'a e ngaahi 'elemeniti kotoa pe 'o e hia 'oku faka'ilo kiai ha faka'iloa.
4. 'Oku 'ikai ke 'iai ha fatongia ia 'a e Faka'iloa kene fakamo'oni'I mai 'oku ne tonuhia. Ko e fatongia koia 'oku hilifaki pe ia 'I he uma 'o e Talatalaaki mei he kamata'anga 'o e hopo ki he'ene 'osi.
Fekau'aki pea mo e hia Alakovi ma'ama'a, kuo pau keu fiemalie kihe ngaahi 'elemeniti koeni ki ha tu'unga 'oku 'oku ha veiveiua fakapotopoto:

01 JUL 2020

- a. Na'e alakovi 'a Paula Vehi Halapua 'aki 'a 'ene loto 'aki 'o ala 'I he huhu 'o e mamahi ta'e tene loto kiai; pea
 - b. Ko e ala na'e fai 'oku kovi 'I he vakai 'o e kakai 'atamai fakapotopoto 'o fakatatau ki he anga 'o e nofo;
5. Ko e ngaahi 'elementi 'o e hia ko e fakapopula'I ta'ehoa moe lao:
- c. Koe Faka'iloa;
 - d. Na'ane fakapopula'I 'a e mamahi 'aki 'I hono kii'I hono nima;
 - e. 'Ikai 'iai 'a 'uhinga fakalao;
6. Neongo 'oku 'ikai ha fiema'u fakalao keu toe fai ha fakatokanga fakamanatu kiate au fekau'aki pea mo e fakamo'oni poupou 'I he fa'ahinga hopo pehee ni (*Teisina v R* [1999] Tonga LR (CA)), 'oku ou kei fakatokanga'I 'oku fiema'u ke fai 'a e tokanga 'I he taimi 'oku ou fai ha tu'utu'uni 'I he fakamatala ta'e 'iai ha poupou (corroboration) 'a e mamahi, ka 'e malava pe keu kei tali 'a e fakamo'oni 'okapau 'oku ou tui ta'e toe 'iai ha veiveia fakapotopoto 'oku mo'oni 'a e fakamatala 'a e mamahi;

C. KO E KAU FAKAMO'ONI

7. Na'e ui 'e he Talatalaaki 'a e fakamo'oni pe 'e taha 'aia ko e mama'i. Na'e fili foki mo e faka'iloa ke fakamatala fakamo'oni;

FAKAMO'ONI 'A SESILIA MA'U 'ULUPANO

8. Na'e fakamatala 'a e mamahi, Sesilia, 'one pehee na'e 'alu ki he 'api 'a e faka'iloa 'o 'eva ki he tamaiki tangata 'oku nau nofo fakatamaiki ai;
9. Na'e fekau ia 'e he faka'iloa ke heka ki he me'alele polisi kenau 'alu kene hanga 'o fakahinohino ange 'a e 'api 'o e ki'I ta'ahine 'oku mahalo'I na'ane to'o 'a e telefoni 'a e tokotaha 'I he tamaiki 'oku nau nofo 'I he 'api 'o e faka'iloa;
10. Na'e heka ai 'I he me'alele pea nau 'alu ki he 'apitanga polisi 'I Mu'a 'o fakaheka 'a e toko 4 'o nau lele 'o tuku kihe 'apitanga polisi 'I kolo;
11. Na'ane pehee na'e heka 'a e tokotaha ko Mula 'I he sea mu'a tafa'aki 'o e faka'uli pea 'I he taimi nenau a'u ai ki he 'apitanga polisi 'I kolo na'e hifo ia mei he feitu'u na'e heka ai 'I mui 'I he veeni 'o heka ki he sea 'I mui 'I he pasese mu'a;

12. Na'a nau mavahe mei ai ki he Tungi Colonade ke kumi 'enau me'akai pea na'e hifo 'a e faka'iloa ke 'alu 'o kumi 'enau me'akai 'o ne pehee ange kia Mula kene hanga 'o kii'I 'a e nima 'o e mamahi na'a hola pea alu leva ia ke kumi 'a e me'akai;
13. Na'e hanga ai 'e he tokotaha ko Mula 'o kii'I hono nima pea 'I he foki mai 'a e faka'iloa mo e me'akai na'anau foki leva ki Lapaha ki he 'api 'o e faka'iloa;
14. 'I he 'enau a'u ki he 'api 'o e faka'iloa, na'e fekau ia ke tali 'I he me'alele kae 'alu 'o fakasiosio pe 'oku 'iai ha taha 'I fale. Na'e taimi nounou na'e ui ange 'a e faka'iloa kiai ke hifo ange moe naunau na'e 'I he me'alele;
15. Na'e hifo atu leva mo e naunau 'o hu ki he fale pea fekau ia 'e he faka'iloa ke hu ki hono loki 'o tuku kiai;
16. Na'e hu ki he loki 'a e faka'iloa pea taimi si'I 'oku hu ange 'a e faka'iloa 'o tapuni 'a e matapaa pea ne fekau ke tangutu ke fai 'ena hiki fakamatala. Na'e to'o ange 'e he faka'iloa 'a e me'akai 'o talaange ke kai. Na'e faka'eke'eke ai ia 'e he faka'iloa ki he 'uhinga 'a 'ene 'aluange 'o nofo fakatamaiki holo 'I Lapaha pea koe lolotonga 'ena talanoa koia 'oku ala ange 'a e faka'iloa 'o fusi'I atu hono falani 'o ala ki loto ki hono huhu;
17. Na'e pehee 'e he mamahi na'ane to'o 'a e nima 'a e faka'iloa pea ne ongo'I fakama'ia mo loto ke mavahe. Na'ane talaange ai kihe faka'iloa 'e 'alu 'o ui mai 'a e ki'I ta'ahine 'oku nofo pe 'I Lapaha pea talaange 'e he faka'iloa ke kai kana tokoto 'I he mohenga 'o 'ai ha'ana fo'I tu'o taha.
18. Na'e hoko atu pe 'a 'ene kai pea toe ala tu'o ua ange 'a e faka'iloa 'o hamusi 'a e kavei 'a hono falani. Na'e tuu leva ia 'o hu ki tu'a mei he loki;

FAKAMATALA FAKAMO'ONI 'A PAULA VEHI HALAPUA

19. 'I he fakamatala fakamo'oni 'a e faka'iloa na'a ne faka'ikai'I kotoa 'a e ngaahi tukuaki'I fekau'aki pea mo e alakovi moe fakapopula'I ta'e hoa mo e lao;
20. Na'e pehee 'e he faka'iloa koe 'aho koeni na'a ne fakaheka 'a e mamahi mei he toumu'a 'o e falekoloa siaina koe taumu'a ke fakafoki ia ki honau 'api he ra'e 'ikai ke toe fiema'u ke nofo ange ki Lapaha;
21. Na'a nau lele ai kihe 'api polisi Mu'a 'oku 'iai 'a e me'alele polisi 'e taha pea fakaheka mai 'a e toko 4 'I he 'enau me'alele pea nau mavahe ai kihe 'apitanga polisi 'I kolo. 'I he 'enau a'u ki kolo na'e fakahifo 'a e toko 4 ai pea ne talaange kihe mamahi ke fakahinohino ange

- honau 'api ke fakafoki ia kiai. Na'e kole ange 'e he mamahi ke 'oua 'e fakafoki ia he kuo 'osi tuli ia 'e he ongo matu'a ki hala pea 'e foki pe ki Lapaha ki he 'api hono kaunga fefine.
22. Na'anau lele leva ki he Tungi Colonade pea ne hifo ai 'o 'alu 'o kumi mai 'enau me'akai 'o nau foki leva ki Lapaha;
23. 'I he 'enau a'u ki honau 'api na'ane fekau 'a e mamahi kenau hifo 'o kai 'I he fakafaletolo honau 'api. Na'e 'ikai ke fie kai 'a e mamahi pea kai leva ia moe tokotaha ko Mula. Na'a ne 'eke ki he mamahi pe koe 'ai ke 'alu 'o nofo 'I fe he kuo 'osi fakahu 'a e kautama na'anau nofo fakataha pea talaange 'e he mamahi 'e 'alu ki he 'api 'oku tu'u 'I mui 'ihe 'api 'o e faka'iloa;
24. Na'e mavahe leva 'a e mamahi 'o 'alu pea taimi nounou na'a nau fanongo atu 'oku talanoa longoa'a hake 'a e mamahi moe tamaiki 'I hala;

D. FALALA'ANGA O E NGAahi FAKAMATALA (CREDIBILITY)

25. Ko e hopo koeni 'oku matu'aki faka'ikai'I 'e he Faka'iloa 'a e tukiaki'I pea kehekehe 'a 'ena ngaahi fakamatala fekau'aki pea moe ngaahi mo'oni me'a na'e hoko. 'I he 'ene tu'u koia koe 'isiu mahu'inga 'o e hopo ni 'oku felave'I ia pea moe credibility pe ko hai 'oku ou tui kiai;
26. 'I he hopo koeni, 'oku 'iai 'a e ngaahi fakamatala 'a e mamahi 'oku ta'efalala'anga pea 'oku 'iai pe moe ngaahi fakamatala 'a e faka'iloa 'oku 'ikai keu tali. Kae hangee pe koia na'aku lave kiai ki mu'a, koe fatongia ia 'a e Talatalaaki kene fakamo'oni'I ta'e toe 'iai ha veiveiua fakapotopoto 'oku halaia 'a e faka'iloa;
27. Ko e kongu mahu'inga 'o e fakamo'oni 'a e mamahi 'oku ne fakatupu 'a e veiveiua fakapotopoto 'iate au 'oku felave'I ia pea mo hono fehu'I fakafihia ia 'e Taione 'o felave'I pea mo e 'iai 'a e taumu'a 'a e mamahi kene fai ha ngaahi fakamatala ke 'efihia ai 'a e faka'iloa koe'uhi ko e tu'o lahi 'a hono faka'iloa 'e he faka'iloa ki he'ene fa'a kooa. Na'e lau ange 'e he fakafongu pea 'ikai ha fakafepaki mei he Kalauni, 'a e fakamatala 'a e tokotaha ko 'Oto'ota na'e hiki 'e he kau polisi pea 'aonge koe kongu 'o e ngaahi fakamo'oni 'a e Talatalaaki 'a e pehee 'e 'Oto'ota "*pea na'amau fa'a talanoa pe mo naua he 'oku mau maheni 'o talamai ai kuo pau pe kena launga'I 'a Paula he 'oku na'i 'ita he'ene fa'a puke kinautolu pea tenau fakamo'oni loi ai ke mo'ua 'a Paula*".

28. 'I hono lau ange 'e he fakafofonga 'a e fakamatala koeni ki he mamahi na'a ne kata pe mo'ene pehee na'e 'ikai ha'ane talanoa pehee;
29. Na'e fokotu'u mai 'e he fakafofonga 'a e Kalauni 'I he 'ene malanga tapuni ke 'oua teu tali 'a e konga koeni 'o e fakamo'oni he koe fakamo'oni fanongo talanoa ia. 'Oku 'ikai keu tali 'a e fokotu'u koia. Ko e fakamatala 'a e tokotaha koeni ko 'Oto'ota nae kau ia 'I he ngaahi fakamo'oni pepa na'e 'oange 'e he Talatalaaki ki he faka'iloa koe konga ia 'o 'enau ngaahi fakamo'oni tenau ui ke fakamo'oni' 'aki 'enau faka'ilo pea na'e 'iai 'a e totonu ia 'a e faka'iloa kene ngaue'aki ia ki hono taukapo'I 'a 'ene fa'ahi;
30. 'I he 'eku siofi 'a e fakamo'oni 'a e mamahi lolotonga 'a hono fehu'I fakafihi ia na'aku veiveiua ko e 'uhi koe anga 'o 'ene tali fehu'I pea mo 'ene fakafotunga 'I he fakamaau'anga. Na'e hangee 'oku ne oli'ia 'I he ngaahi fokotu'u 'ange 'a e fakafofonga 'oku loi 'a 'ene fakamatala pea koe 'uhinga 'ene launga ko'ene 'ita 'I he faka'iloa;
31. 'Oku 'iai foki moe ngaahi fakamatala 'a e faka'iloa 'oku 'ikai keu tali pea 'oku fekau'aki eni pea mo 'ene pehee na'e 'ikai kene fekau 'a e mamahi ke hu ki hono loki. Na'ane pehee na'a nau hifo pe mei he me'alele 'o hangatonu kihe faletolo 'o nau kai ai. Na'e 'ikai ke fokotu'u ange 'a e ngaahi fakamatala koeni ki he mamahi pea 'oku 'ikai keu tali 'a e konga koeni 'I he fakamatala 'a e faka'iloa;

E. AOFANGATUKU

32. 'I he hili 'a 'eku fakakaukau'I 'a e kotoa 'o e ngaahi fakamo'oni kuou fanongo kiai, 'oku ou tui na'e fekau 'e he faka'iloa 'a e mamahi ke hu ki hono loki pea na'e hu 'a e mamahi 'o fai 'ene kai 'o hangee ko 'ene fakamatala. 'Oku ou tui na'e ala 'a e faka'iloa ki he huhu 'o e mamahi pea na'ane toe fusi'I foki hono falani 'o hangee kōia na'e fakamatala kiai 'a e mamahi. Ka kuo pau ke fiemalie 'a e fakamaau'anga ni kuo fakamo'oni'I 'e he Talatalaaki 'a e kotoa 'o e ngaahi 'elemeniti 'o e faka'iloa kiha tu'unga kuo 'ikai ha veiveiua fakapotopoto. 'Oku 'ikai keu fiemalie kuo fakamo'oni'I 'a e ongo faka'ilo ki he alakovi 'aki 'a e ngaahi 'uhinga koeni;
33. Na'e fakamamafa'I 'e Taione 'I he 'ene ngaahi fehu'I fakafihi 'a e 'ikai ke launga 'a e mamahi 'o fekau'aki moe alakovi na'e fai ange kiai. Na'e tali kiai 'a e mamahi 'o pehee na'e ma ia. Na'e fokotu'u ange 'e he fakafofonga koe 'uhinga 'a 'ene launga ko'ene faka'ita 'I hono toutou faka'ilo ia 'e he faka'iloa ki he 'ena fa'a konaa. Na'e kata 'a e mamahi 'I he

fokotu'u koeni mo'ene pehee pe 'ikai. Na'ane pehee na'ane tafa pe ki hono kaunga fefine ko Seini. 'Oku tupu 'a 'eku veiveiua koeni mei he fakafotunga 'a e mamahi pea 'ikai keu fu'u falala ki he kongā 'o 'ene ngaahi fakamatala;

34. Tanaki atu kiai pea mo e taimi loloa na'e paasi pea ne toki fakahoko 'a e launga ki he kau polisi. 'Oku ne fakamahamahalo pe na'e hoko 'a e me'a koeni 'I he vaha'a 'o e mahina ko 'Okatopa ki Tisema 2017. Ka 'I he tohifekau 'oku ha ai koe vaha'a 'o e mahina ko Sune ki Tisema 2017. Na'e toki fai 'a e launga kihe kau polisi 'I he 'aho faka'osi 'o Fepueli 2018;
35. Neongo 'oku ou tali 'e malava pe kiha taha na'e fakahoko kiai ha alakovi ke longo koe'uhi ko hono fakailifia'I ia pea ko 'ene ilifia mo'oni pe 'I hono tala na'e fakahoko ange kiai ha me'a pehee, 'oku 'ikai keu tali na'e ilifia 'a e mamahi ke lea 'o tala 'a e me'a na'e fai ange kiai. 'I he 'eku vakai ki he mamahi, koe tokotaha 'oku maheni ke nofo fakatamaiki pea ne tali pe 'a 'ene anga ki hono toutou faka'ilo ia koe konna. Na'ane tali pe kuo 'osi mavahe mei honau 'api 'I hono tuli ia 'e he 'ene ongo matu'a pea na'e nofo fakatamaiki holo pe 'I Lapaha. Na'ane toe tali pe foki 'I hono fehu'I fakafihia ia koe faka'iloa koe tokotaha anga lelei pea nau maheni lelei pe. 'I he ngaahi 'ataakai koia 'oku 'ikai keu tui na'e ilifia 'a e mamahi pe na'e fakailifia'I ia ke longo;
36. Fekau'aki pea mo e faka'ilo kihe fakapopula'I ha taha ta'ehoa mo e lao, 'oku 'ikai keu tali kuo 'osi fakamo'oni ia ki he tu'unga kuo 'ikai ha toe veiveiua fakapotopoto. 'Oku faka'ikai'I mamafa 'e he faka'iloa 'a e tukuaki'I koia 'o ne pehee 'oku 'ikai mo'oni. Na'e 'ikai ke ui 'e he Talatalaki 'a e tokotaha ko Mula 'aia na'e pehee koia na'ane kii'I 'a e nima 'a e mamahi 'I he fekau 'a e faka'iloa. 'I he 'ataakai 'o e ngaahi me'a na'e hoko, na'e 'ikai ha fu'u 'uhinga lelei ke fai ai 'e he faka'iloa ha tu'utu'u ni ke kii'I 'a e nima 'a e mamahi. Na'e hifo lelei pe ia mei he mui'I veeni polisi 'o heka ki he loto me'alele 'I he taimi na'anau a'u ai ki he 'apitanga polisi 'I kolo. Na'e kole hane fo'I sikaleti pea 'aonge kiai pea na'e mahino pe kiai ko'enua 'alu 'o kumi me'akai 'I Tungi. Na'e tali foki 'e he mamahi 'oku nofo fakatamaiki pe ia 'I Lapaha pea pehee 'e he faka'iloa na'e kole ange 'e he mamahi ke fakafoki pe ia ki Lapaha ke 'alu ki he 'api hono kaungafefine he kuo tuli ia 'e he 'ene ongo matu'a ki hala. Ko 'enua 'alu koeni na'a nau 'osi femahino'aki ko 'ai ia kenau foki ki Lapaha pea na'e 'ikai ai ke 'iai ha 'uhinga ke hola 'a e mamahi. 'I he tui 'a e fakamaau'anga ni, 'oku 'ikai ke 'omai he Talatalaaki ha fakamo'oni fe'unga ke fakamo'oni'I 'a e ngaahi 'elemeniti 'o e hia koeni kiha tu'unga 'oku 'ikai ha veiveiua faakapotopoto.

F. TU'UTU'UNI

37. Fekau'aki pea moe faka'ilo 1 ki he Alakovi ma'ama'a 'oku 'ikai keu tali kuo fakamo'oni 'e he Talatalaaki 'a e ngaahi 'elemeniti 'o e faka'ilo ki ha tu'unga kuo 'ikai ha veiveiua fakapotopoto 'oku halaia 'a e faka'iloa pea 'oku ou tu'utu'uni ai 'oku ne tonuhia;
38. Fekau'aki pea mo e faka'ilo hono 2 ki he alakovi ma'ama'a 'oku 'ikai keu tali kuo fakamo'oni 'e he Talatalaaki 'a e ngaahi 'elemeniti 'o e faka'ilo ki ha tu'unga kuo 'ikai ha veiveiua fakapotopoto 'oku halaia 'a e faka'iloa pea 'oku ou tu'utu'uni ai 'oku ne tonuhia;
39. Fekau'aki pea mo e faka'ilo hono 3 ki he fakapopula'I ta'e hoa mo e lao 'oku 'ikai keu tali kuo fakamo'oni'I 'e he Talatalaaki 'a e ngaahi 'elemeniti 'o e faka'ilo ki ha tu'unga kuo 'ikai ha veiveiua fakapotopoto 'oku halaia 'a e faka'iloa pea 'oku ou tu'utu'u ni ai 'oku ne tonuhia.
40. 'Oku fakatonuhia'I 'a e faka'ilo pea 'ataa ia.

FAKAHOKO 'I HE 'AHO 1 'o Siulai 2020

Elisapei Langi

FAKAMAAU POLISI MAFAI MAKEHE

